

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО
CONSTITUTIONAL LAW; MUNICIPAL LAW

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-05>

УДК 342.5

О.В. АФОНІНА

аспірант юридичного факультету

E-mail: afonina.olha@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5078-3953>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4

**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ
ДЕМОКРАТІЇ: ЗАКОНОДАВЧИЙ ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ**

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Стаття досліджує вплив штучного інтелекту (ШІ) на розвиток електронної демократії, акцентуючи увагу як на його перевагах, так і на ризиках, пов'язаних із його використанням. Метою зазначеної роботи є дослідження понять електронної демократії та штучного інтелекту, законодавства ЄС та міжнародного досвіду врегулювання ШІ як чинника модернізації національного законодавства України у питаннях розвитку електронної демократії та сприяння реалізації конституційних прав громадян.

Короткий зміст основних результатів дослідження. ШІ сприяє аналізу великих обсягів даних, покращує процеси прийняття рішень та сприяє активному залученню громадян до участі в державних справах.

ШІ може позитивно впливати на електронну демократію. По-перше, у питаннях покращення процесу прийняття рішень органами державної влади та місцевого самоврядування, адже алгоритми ШІ можуть аналізувати великі об'єми інформації для виявлення тенденцій та зразків, які можуть не бути очевидними для людей. Це може допомогти у прийнятті більш обґрунтованих політичних рішень, які відображають потреби та побажання громадян, як на рівні держави в цілому, так і на рівні окремих громад. По-друге, ШІ впливає на поліпшення доступу до інформації, адже ШІ може допомогти у структуруванні та аналізі великої кількості даних, які використовуються урядом та громадськими організаціями, що може полегшити доступ громадян до релевантної інформації та сприяти більш ефективному залученню громадян до державних справ. По-третє, ШІ може сприяти залученню безпосередньо громадян, адже ШІ може допомагати у покращенні роботи різних інструментів електронної демократії, дозволяючи громадянам легше взаємодіяти з урядом та органами місцевого самоврядування. Це також може допомогти урядам збирати зворотній зв'язок в режимі реального часу.

Водночас, попри значний потенціал використання ШІ у демократичних процесах, застосування цього інструменту супроводжується низкою викликів, зокрема порушенням права на приватність, проблемами з безпекою даних, алгоритмічною упередженістю та етичними дилемами, які можуть впливати на волевиявлення громадян та їхню автономію.

В українському законодавстві питання ШІ, як і його взаємодія із інструментами електронної демократії, наразі знаходяться на стадії розробки органами державної влади. У листопаді 2023 року під час Саміту з безпеки штучного інтелекту, який проходив у Великій Британії, Україна підписала «Бретон-Вудську декларацію» і таким чином долучилася до міжнародної співпраці з дослідження безпеки ШІ. Наразі Україна перебуває на етапі впровадження як міжнародного, так і європейського законодавчого досвіду як країна-кандидат на вступ до ЄС.

Висновки. Ефективне використання ШІ в контексті електронної демократії потребує чіткого законодавчого регулювання у національному законодавстві України. Окрім того, усі демократичні процеси, які можуть стосуватися питань електронної демократії із використанням ШІ, потребують уваги до дотримання принципів верховенства права і недискримінації. Рекомендації з питань захисту права людини та права на приватність при розробці та впровадженні технологій штучного інтелекту, які вже розроблені в Україні, є одним із перших кроків у врегулюванні цього питання. При розробленні своєї власної моделі нормативно-правового регулювання ШІ варто враховувати світовий, передусім європейський, законодавчий досвід. Так, наприклад, досвід ЄС у регулюванні ШІ може слугувати прикладом для модернізації національного законодавства України в цій галузі, з метою підтримки і захисту функціонування електронної демократії, зокрема у питаннях класифікації системи ШІ як високоризикових в аспекті використання саме для реалізації демократичних процесів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *електронна демократія, політичні права, штучний інтелект, принцип недискримінації, верховенство права.*

Як цитувати: Афоніна О. В. Штучний інтелект як чинник впливу на розвиток електронної демократії: законодавчий досвід ЄС та України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Право».* 2024. Вип. 38. С. 54-62 <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-05>

In cites: Afonina O. V. (2024) Artificial intelligence as a factor of influence on the development of electronic democracy: the legislative experience of the eu and Ukraine. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law"*, (38), P. 54-62. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-05> (in Ukrainian)

Вступ. Електронна демократія за своєю природою відповідає традиційній демократії, проте у своєму вираженні вона охоплює широкий спектр інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ). Такі технології мають сприяти реалізації конституційних прав громадян, проте варто враховувати і їх потенційні ризики для відповідних демократичних процесів. Саме тому використання штучного інтелекту (далі – ШІ), який наразі набув своєї актуальності, може мати як свої переваги так і недоліки. Україна наразі перебуває у періоді становлення різних інститутів електронної демократії та під впливом поширення використання різних інструментів ІКТ не тільки на рівні громадян, бізнесу та державного сектору. Щодо останнього, то Міністерство цифрової трансформації України разом із офісом Омбудсмана презентували рекомендації з питань захисту прав людини та права на приватність при розробці та впровадженні технологій штучного інтелекту [1]. Зазначені рекомендації, серед іншого, досліджують підхід Європейського Союзу (далі – ЄС) у питаннях законодавчого регулювання ШІ, наприкладі Регламенту щодо регулювання штучного інтелекту [2]. Положення цього Регламенту спрямовані на створення спільної правової бази щодо використання систем ШІ як в країнах ЄС, так і за його межами. Дослідження досвіду ЄС у підході до законодавчого регулювання є актуальним в розрізі взаємодії електронної демократії та ШІ в Україні, зокрема щодо політичних прав громадян. ШІ може бути залучений до інструментів реалізації політичних прав громадян за допомогою ІКТ, наприклад, електронних виборів, електронних петицій, бюджетів участі, тощо. Одночасно із цим, важливими залишаються питання впливу ШІ як на електронну демократію і цілому, так і на усі супровідні демократичні процеси.

Стан наукової розробки проблеми. У своїх наукових роботах питання розвитку електронної демократії торкалися наступні вітчизняні науковці: О. Бардах, Н. Гусаревич, Г. Демощенко, С. Квітка, Н. Новіченко, Н. Піскоха, Н. Степаненко, А. Француз, А. Шевченко та інші. Втім правові аспекти використання штучного інтелекту на розвиток демократії та забезпечення прав людини досі залишалися поза межами уваги вітчизняних дослідників. Тож **метою даної статті** є дослідження юридичної природи електронної

демократії та штучного інтелекту, законодавства ЄС та міжнародного досвіду врегулювання ШІ як чинника модернізації національного законодавства України в питаннях розвитку електронної демократії та сприяння реалізації конституційних прав громадян.

1. Зв'язок електронної демократії та штучного інтелекту

Електронна демократія та штучний інтелект (ШІ) взаємопов'язані через потенціал ШІ покращувати механізми електронної демократії, проте для детального розгляду звертаємося до понять. Єдиного поняття електронної демократії у доктрині конституційного права на сьогоднішній день не сформульовано. Можна розглядати електронну демократію (е-демократію) у вузькому та широкому значенні. Говорячи про е-демократію у вузькому розумінні, мається на увазі застосування ІКТ для забезпечення (електронного супроводу) прав громадян. У цьому разі змінюється лише технологічний бік подання заяв, звернень, запитів органам влади від імені громадян. Тобто, використовуючи своє законне право на отримання певної довідки, громадянин може звернутися до інстанції письмово, а може, наприклад, користуючись електронною поштою. Е-демократія у широкому розумінні передбачає залучення громадян (як індивідуально, так і колективно) за допомогою сучасних інформаційних технологій до вирішення різноманітних суспільно-політичних завдань [6, с. 5]. Штучний інтелект можна визначити як організовану сукупність інформаційних технологій, за допомогою яких можна виконувати складні завдання [3, с.7]. З однієї сторони, таке використання може сприяти реалізації громадянами їх конституційних прав через різні інструменти електронної демократії, яка використовує ІКТ для підтримки демократичних процесів, покращення державного управління та залучення громадян. З іншої сторони вбачаються потенційні ризики від залучення ШІ. На підтвердження зазначеного можемо звернутися до Дорожньої карти Генерального секретаря ООН з цифрової співпраці (UN Secretary General's Roadmap for Digital Cooperation). Цей документ містить застереження, що ШІ має величезний потенціал для економічного і соціального розвитку, але існує значний розрив у міжнародній координації, співпраці та управлінні цими технологіями. Саме тому, ООН закликає до ширшого ро-

зуміння та етичного використання штучного інтелекту, щоб забезпечити його безпечно застосування для загального блага, не допускаючи поглиблення нерівності або порушення прав людини [7, с. 17-18]. Проте надалі варто розглянути окремо як позитивні, так і негативні фактори, які в собі може нести ШІ.

Якщо глибше зануритися у питання зв'язку електронної демократії та ШІ, то можна виділити наступні напрямки за якими ШІ може позитивно впливати на електронну демократію. По-перше, у питаннях покращення процесу прийняття рішень органами державної влади та місцевого самоврядування, адже алгоритми ШІ можуть аналізувати великі об'єми інформації для виявлення тенденцій та зразків, які можуть не бути очевидними для людей. Це може допомогти у прийнятті більш обґрунтованих політичних рішень, які відображають потреби та побажання громадян, як на рівні держави в цілому, так і на рівні окремих громад. Ця думка також знаходить своє підтвердження у спільній роботі Квітки С., Новіченко Н., Гусаревич Н., Піскохи Н., Бардах О., Демощенка Г., які акцентують увагу на тому, що ШІ не обмежений у сприянні декількома показниками і допомагає обирати тисячі параметрів і обирати оптимальні рішення [5, с. 140]. По-друге, ШІ впливає на поліпшення доступу до інформації, адже ШІ може допомогти у структуруванні та аналізі великої кількості даних, які використовуються урядом та громадськими організаціями, що може полегшити доступ громадян до релевантної інформації та сприяти більш ефективному залученню громадян до державних справ. По-третє, ШІ може сприяти залученню безпосередньо громадян, адже ШІ може допомагати у покращенню роботи різних інструментів електронної демократії, дозволяючи громадянам легше взаємодіяти з урядом та органами місцевого самоврядування. Це також може допомогти урядам збирати зворотній зв'язок в режимі реального часу. Тобто, ШІ може впливати як на розвиток впровадження та роботи інструментів електронної демократії, так і на взаємодію громадян із державою при реалізації своїх політичних прав.

Одночасно із цим варто зауважити і про ризики, які несуть за собою можливості використання ШІ у різних інститутах електронної демократії. По-перше, політична активність громадян, яка здійснюється через використання інструментів електронної демократії стосується і впливу на їх конституційні права: право на приватність, свободу слова та право на доступ до інформації. ШІ широко викори-

стовується для аналізу персональних даних, а отже постає запит на законодавчі обмеження щодо збирання, обробки і зберігання персональних даних системами ШІ. Тобто збирання даних має бути обмежене лише необхідною інформацією для виконання функцій відповідного інструменту електронної демократії. По-друге, постають питання щодо стандартів для анонімізації і псевдонімізації даних, які використовуються ШІ у різних інструментах електронної демократії, адже громадяни повинні мати право знати, як їхні дані використовуються ШІ. По-третє, ШІ може впливати на свободу слова через автоматизовану модерацию контенту або визначення, який контент має бути видалений серед поданих електронних петицій. Наприклад через ненормативну лексику, мову ворожнечі чи неправдиву інформацію. Наразі створені електронні петиції до Президента України потрапляють на перевірку до адміністратора веб-сайту Офіційного інтернет-представництва Президента України на відповідність вимогам, установленим Законом України «Про звернення громадян» [12]. У разі використання ШІ, то саме ШІ буде приймати рішення про прийнятність таких петицій, а громадяни мають бути забезпечені правом оскаржити такі рішення. Тобто законодавство повинно визначати чіткі процедури для перегляду рішень ШІ.

ШІ має значний потенціал для покращення механізмів електронної демократії, сприяючи аналізу даних, прийняттю обґрунтованих рішень та залученню громадян до демократичних процесів. Однак використання ШІ створює ризики для конституційних прав громадян, таких як право на приватність, свобода слова та доступ до інформації, участь в управлінні державними справами, що потребує відповідного законодавчого врегулювання.

2. Законодавче регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі

Європейський Союз став першим у світі, хто на законодавчому рівні закріпив регулювання ШІ. Розробка спільної політики фактично була розпочата у 2018 році, коли 25 держав-членів ЄС підписали Декларацію про співпрацю у сфері штучного інтелекту [8]. Після публікації Європейської стратегії щодо штучного інтелекту в 2018 році та після широких консультацій із зацікавленими сторонами Група експертів високого рівня зі штучного інтелекту (HLEG) розробила Рекомендації щодо надійного штучного інтелекту в 2019 році [15; 16]. Біла книга Комісії про штучний інтелект, опублікована в 2020 році, виклала чітке бачення штучного інтелекту в Європі:

екосистема досконалості та довіри, що створює основу для сьогоденної політичної домовленості [17]. Біла книга супроводжувалася «Звітом про наслідки штучного інтелекту, «Інтернету речей» і робототехніки для безпеки та відповідальності» [24]. У ньому було зроблено висновок, що чинне законодавство про безпеку продукції, зокрема Директива з машинного обладнання, містить ряд прогалин, що їх необхідно усунути. Незалежні, засновані на фактах дослідження, проведені Спільним науково-дослідницьким центром (СНДЦ), відіграли основоположну роль у формуванні політики ЄС щодо ШІ та забезпеченні її ефективної реалізації. Завдяки ретельним дослідженням і аналізу СНДЦ підтримав розробку Акту про штучний інтелект, інформуючи про термінологію штучного інтелекту, класифікацію ризиків, технічні вимоги та сприяючи поточній розробці гармонізованих стандартів [11]. Акт про штучний інтелект (Регламент (EU) 2024/1689) Європейський Парламент прийняв у березні 2024 року, а Рада затвердила його в травні 2024 року. Він буде повністю застосований через двадцять чотири місяці після набрання чинності, але деякі частини почнуть застосовуватися раніше [9]. Проте у питаннях прав людини ШІ визначений у Акті із ознакою високої ризиковості. Пункт 61 Акту містить положення, що певні системи штучного інтелекту, призначені для здійснення правосуддя та підтримки демократичних процесів, слід класифікувати як такі, що мають високий ризик, враховуючи їхній потенційно значний вплив на демократію, верховенство права, індивідуальні свободи, а також право на ефективний засіб правового захисту та справедливий судовий розгляд [13].

Хоча регулювання ШІ в країнах ЄС багато в чому узгоджується з загальноєвропейськими ініціативами, окремі країни розробили власні національні стратегії для підтримки інновацій у цій сфері. Зокрема, Німеччина у 2018 році прийняла Національну стратегію щодо ШІ, яка наголошує на важливості розробки безпечних і прозорих ШІ-рішень. Велику увагу приділяють етиці та розробці «по-яснюваного ШІ», що дозволяє людям розуміти, як працюють алгоритми [18]. У свою чергу, французька національна стратегія, відома як «AI for Humanity», включає фінансові інвестиції в дослідження та розробки у сфері ШІ. Франція акцентує на гарантуванні прозорості результатів алгоритмів для забезпечення хорошого рівня контролю та надійності ШІ [19]. Натомість Нідерланди у своєму Стратегічному плані дій щодо штучного інтелекту

роблять акцент на соціальних та економічних можливостях від впровадженні ШІ у державне управління. Увага приділяється використанню ШІ для оптимізації урядових послуг і забезпечення прозорості даних [20]. Швеція впроваджує стратегію розвитку ШІ з фокусом на вирішенні ключових соціальних проблем, збереження конкурентоспроможності та в цілому збереження та розвитку демократичного суспільства з високою якістю життя [21].

Таким чином, як на рівні всього ЄС, так і у окремих державах-членах ШІ вже отримав свої стратегії щодо впровадження, де увага приділяється як інвестиціям у дослідження відповідної сфери, так і міжнародному співробітництву.

3. Законодавче регулювання ШІ в Україні

В українському законодавстві питання ШІ, як і його взаємодія із інструментами електронної демократії, наразі знаходяться на стадії розробки органами державної влади. Зокрема рекомендації з питань захисту прав людини та права на приватність при розробці та впровадженні технологій штучного інтелекту є початком дій у напрямку розвитку законодавства з цього питання [3]. Цей документ вже акцентує увагу на захисті прав людини та зокрема захисті персональної інформації [3, с. 8]. Україна є членом Комітету зі штучного інтелекту Ради Європи та бере участь у Робочій групі з управління ШІ Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). У листопаді 2023 року під час Саміту з безпеки штучного інтелекту, який проходив у Великій Британії, Україна підписала «Бретон-Вудську декларацію» і таким чином долучилася до міжнародної співпраці з дослідження безпеки ШІ [3, с. 11]. Окремо зазначеним документом розглядається вже досліджений раніше Акт про ШІ у ЄС, де взяті до уваги питання обмежень, які необхідно покласти на системи, які можуть потенційно загрожувати правам людини чи інтересам держави [3, с. 14]. Питання дискримінації, розглянуті у документі, знову привертають уваги до ризиків порушення конституційних принципів і верховенства права в цілому.

Додатково можна розглянути декларацію про саморегулювання у сфері штучного інтелекту, яку підписало перші шість компаній в Україні. У такий спосіб вони по суті заявили про свою готовність саморегулюватися (умовно) у разі їх залучення до розробки інструментів ШІ. Зазначене стає маркером, що впровадження різних інструментів електронної демократії із ШІ дозволяє розглядати залучен-

ня юридичних осіб, які готові взяти на себе зобов'язання із дотримання заходів відповідної безпеки із використанням ШІ [22]. Біла книга з регулювання ШІ в Україні стала аналітичним матеріалом, що має на меті запропонувати підхід до регулювання технологій штучного інтелекту в Україні і містить навіть відповідні дослідження питань використання ШІ. Зокрема станом на жовтень 2023 року 19% опитуваних українців зазначили, що варто використовувати ШІ для прийняття рішень у сфері управління державою [23, с. 8]. Тобто ми можемо презюмувати, що політична активність громадян через використання різних інструментів електронної демократії із залученням ШІ є актуальною для певної частини українського суспільства.

Проте важливо зазначити, що наразі Україна перебуває на етапі впровадження як міжнародного так і європейського законодавчого досвіду як країна-кандидат на вступ до ЄС.

4. Забезпечення принципу верховенства права у використанні ШІ для електронної демократії

Першим у світі всеосяжним законодавчим актом, що регулює розробку та використання ШІ став Акт про ШІ (Регламент (EU) 2024/1689), прийнятий в Європейському Союзі [13]. Пункт 61 зазначеного документу містить положення, що певні системи штучного інтелекту, призначені для здійснення правосуддя та підтримки демократичних процесів, слід класифікувати як такі, що мають високий ризик, враховуючи їхній потенційно значний вплив на демократію, верховенство права, індивідуальні свободи, а також право на ефективний засіб правового захисту та справедливий судовий розгляд [13]. У документі не зазначені такі поняття як конституційні права громадян чи електронна демократія, проте містяться такі формулювання як «підтримка демократичних процесів» та верховенство права. Під демократичними процесами ми можемо розуміти механізми, процедури та діяльність, які забезпечують участь громадян у прийнятті рішень в тому числі і через інструменти електронної демократії. Зазначена позиція також підтверджується і думкою науковця В. М. Тарасюк, де він у своїй роботі присвяченій впливу штучного інтелекту на демократичні процеси в Україні та світі зазначає, що для громадської участі технології ШІ можуть бути використані для створення ефективніших платформ електронної демократії, аналізу громадської думки та забезпечення більш ефективної комунікації між владою та суспільством

[14, с.115]. Таким чином можливо презюмувати, що демократичні процеси, які зазначені у Акті про ШІ також включають в себе і реалізацію своїх прав громадянами в рамках електронної демократії. Наприклад, електронне голосування, електронні петиції, залучення громадян до різних опитувань чи електронних консультацій тощо. Тобто у даному випадку можна зробити висновок про те, що системи ШІ, які стосуються інструментів електронної демократії можуть за своєю суттю належати до високо ризикових. І така класифікація при подальшому регулюванні ШІ на рівні національного законодавства є доцільною задля запобігання порушенню прав громадян. Думка ж щодо запобігання порушенню прав людини ШІ також і підтримується науковцями Француз А., Степаненко Н. та Шевченко А. [4, с.75].

Щодо верховенства права, на який потенційно може впливати ШІ, то воно є основоположним принципом, який забезпечує функціонування демократичних процесів. Серед потенційних підстав порушення верховенства права можна визначити наступні.

По-перше, це можлива алгоритмічна упередженість ШІ, адже алгоритми ШІ можуть бути упередженими, що може порушити принцип рівності перед законом. Якщо ШІ використовується для автоматизації рішень у виборчих процесах або під час розгляду електронних петицій, то це може призвести до дискримінації певних груп населення. Регулювання повинно включати механізми для виявлення і виправлення таких упереджень. По суті, національним законодавством країн має бути визначена необхідна участь незалежних експертів або відповідних державних органів для можливості перевіряти алгоритми на предмет упередженості.

На рівні нормативно-правового регулювання повинні встановлюватися вимоги до розробників ШІ щодо регулярного оновлення та тестування алгоритмів на предмет усунення можливих упереджень. Надмірна автоматизація рішень за допомогою ШІ без достатнього людського нагляду може створити ризики для верховенства права. Верховенство права, у свою чергу, дуже пов'язане із дотриманням галузевих конституційних принципів. У випадку, коли ми розглядаємо конституційне право на участь в управлінні державними справами, то мова йде про принцип недискримінації. Приклад цього і визначений у пункті 7 Акту про ШІ, а саме «...щоб забезпечити послідовний і високий рівень захисту суспільних інтересів щодо здоров'я, безпеки та основних прав, слід встановити спільні прави-

ла для систем ШІ з високим рівнем ризику. Ці правила мають відповідати Хартії, бути недискримінаційними.» [13].

По-друге, необхідне відповідне нормативно-правове регулювання процедур оскарження рішень ШІ, щоб уникнути проблем із тим, що рішення, ухвалені ШІ, можуть бути складно оскаржити через невизначеність відповідальності між розробниками, власниками системи та користувачами. Системи ШІ повинні залишатися підконтрольними людині, а не функціонувати повністю автономно.

По-третє, використання ШІ для обробки персональних даних без належного дотримання правил встановленого нормативно-правового урегулювання може порушувати право на захист приватного життя.

Якщо дослідити практичні приклади застосування ШІ у процесах реалізації політичних прав громадян в контексті електронної демократії, то можна зазначити, що ШІ може використовуватися для моніторингу виборчого процесу в режимі реального часу, виявлення потенційних аномалій (наприклад, спроб фальсифікації або маніпуляцій). Це може підвищити прозорість виборчого процесу та зміцнити довіру громадян до результатів виборів. Прозорість також може бути забезпечена шляхом доступу до відкритих даних та аналітики, що використовують ШІ.

ШІ може автоматично обробляти великі обсяги електронних петицій, електронних опитувань, проектних заявок для бюджету участі та класифікувати їх за тематикою та пріоритетом. Додатково через ШІ можуть бути проаналізовані ключові слова і контекст для більш ефективного їх розгляду органами державної влади або місцевого самоврядування. ШІ може перевіряти автентичність підписів, забезпечуючи, щоб петиції, опитування, головування для бюджетів участі підписували реальні люди, а не фальшиві акаунти або боти. Усе вищезазначене може підвищити прозорість і довіру громадян до різних інстру-

ментів електронної демократії та в цілому впливати на їх політичну активність.

Висновки. Варто наголосити як на позитивному впливі ШІ на розвиток електронної демократії, так і відповідних ризиках від використання такого інструменту. ШІ допомагає в аналізі великих об'ємів даних, покращує процеси прийняття рішень та залучення громадян до державних справ, тим самим сприяє розвитку електронної демократії. Проте, незважаючи на переваги використання ШІ у демократичних процесах, цей інструмент одночасно несе і додаткові ризики, такі як порушення прав на приватність та безпеку даних, упередженість алгоритмів і етичні виклики, що можуть впливати на волевиявлення та автономію громадян під час реалізації їх конституційних прав. Саме тому, ефективне використання ШІ в контексті електронної демократії потребує чіткого законодавчого регулювання у національному законодавстві України. Окрім того, усі демократичні процеси, які можуть стосуватися питань електронної демократії із використанням ШІ потребують уваги до дотримання принципу верховенства права і зокрема такого конституційного принципу як принцип недискримінації. Рекомендації з питань захисту права людини та права на приватність при розробці та впровадженні технологій штучного інтелекту, які вже розроблені в Україні, є одним із перших кроків у врегулюванні цього питання. Тут важливо звернути увагу, що при розробленні своєї власної моделі нормативно-правового регулювання ШІ, варто враховувати як міжнародний так і європейський законодавчий досвід. Так, наприклад, досвід ЄС у регулюванні ШІ може слугувати прикладом для модернізації національного законодавства України в цій галузі, з метою підтримки і захисту функціонування електронної демократії, зокрема у питаннях класифікації системи ШІ як високоризикових в аспекті використання саме для реалізації демократичних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. EU4DigitalUA та українські посадовці презентували рекомендації зі штучного інтелекту: сайт EU4DigitalUA. URL: <https://eufordigital.eu/uk/eu4digitalua-and-ukrainian-officials-present-artificial-intelligence-guidelines/> (дата звернення: 20.04.2024).
2. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts. Dated 21.04.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021PC0206> (дата звернення: 20.04.2024).
3. EU4DigitalUA, Office of the Ombudsman, Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Human Rights in the Era of Artificial Intelligence: Challenges and Legal Regulation. 2024. URL: <https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2024/03/EU4DigitalUA-Human-rights-in-the-area-of-AI.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Француз А., Степаненко Н., Шевченко А. Проблема штучного інтелекту у виборчому процесі. Legal Bulletin. 2023. № 3 (9). С. 71–76. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-09-71-76> (дата звернення: 20.04.2024).

5. Квітка С., Новіченко Н., Гусаревич Н., Піскоха Н., Бардах О., Демошенко Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. Аспекти публічного управління. 2020. Том 8 № 4. С. 129–143. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/163192/квітка%2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.04.2024).
6. Грицяк Н. В., Соловйов С. Г. Електронна демократія: навч. посіб. Київ: НАДУ, 2015. 67 с.
7. UN Secretary General's Roadmap for Digital Cooperation. Dated June 2020. URL: https://www.un.org/en/content/digital-cooperation-roadmap/assets/pdf/Roadmap_for_Digital_Cooperation_EN.pdf (дата звернення: 20.04.2024).
8. Штучний інтелект у медіа. Центр демократії та верховенства права: веб-сайт. URL: <https://cedem.org.ua/library/shtuchnyi-intelekt-media-ruch/> (дата звернення: 20.04.2024).
9. EU AI Act: First regulation on Artificial Intelligence. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence> (дата звернення: 20.04.2024).
10. Artificial Intelligence Act(2018).URL:<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN> (дата звернення: 20.04.2024).
11. Європейська комісія вітає політичну домовленість щодо закону про штучний інтелект. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/європейська-комісія-вітає-політичну-домовленість-щодо-закону-про-штучний-інтелект_uk?s=232 (дата звернення: 20.04.2024).
12. Petitions Platform: President of Ukraine. URL: <https://petition.president.gov.ua/help> (дата звернення: 20.11.2024).
13. The AI Act (Regulation (EU) 2024/1689). URL:<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689> (дата звернення: 20.11.2024)
14. Вплив штучного інтелекту на демократичні процеси в Україні та світі. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/74_2024/74_2024.pdf#page=114 (дата звернення: 20.04.2024).
15. Code of Good Administrative Behaviour and complaints. European Commission: website. URL: https://commission.europa.eu/about-european-commission/service-standards-and-principles/ethics-and-good-administration/good-administration_en (дата звернення: 20.11.2024).
16. Communication: Building Trust in Human-Centric Artificial Intelligence. European Commission: website. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-building-trust-human-centric-artificial-intelligence> (дата звернення: 20.11.2024).
17. Excellence and Trust in Artificial Intelligence. European Commission: website. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/excellence-and-trust-artificial-intelligence_en (дата звернення: 20.11.2024).
18. German AI Strategy. Bundesregierung: website. URL:<https://www.bundesregierung.de/resource/blob/997532/1550276/3f7d3c41c6e05695741273e78b8039f2/2018-11-15-ki-strategie-data.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
19. AI Strategy in France. European Commission: website. URL: https://ai-watch.ec.europa.eu/countries/france/france-ai-strategy-report_en (дата звернення: 20.11.2024).
20. Strategic Action Plan for Artificial Intelligence (Netherlands). Government of Netherlands: website. URL: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2019/10/08/strategisch-actieplan-voor-artificiele-intelligentie> (дата звернення: 20.11.2024).
21. AI Strategy Sweden. AI Sweden: website. URL: <https://strategy.ai.se> (дата звернення: 20.11.2024).
22. Декларація про саморегулювання усфері штучного інтелекту в Україні. Міністерство цифрової трансформції України: вебсайт. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Декларація_про_саморегулювання_у_сфері_штучного_інтелекту_в_Україні.pdf (дата звернення: 20.11.2024).
23. Регулювання штучного інтелекту в Україні. Міністерство цифрової трансформації України: веб-сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Регулювання%20ШІ.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
24. Report on the safety and liability implications of Artificial Intelligence, the Internet of Things and robotics. European Union: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0064> (дата звернення: 20.11.2024).

Стаття надійшла до редакції 15.09.2024

Стаття рекомендована до друку 17.10.2024

O.V. AFONINA

PhD student, Faculty of Law

E-mail: afonina.olha@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5078-3953>

V. N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A FACTOR OF INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF ELECTRONIC DEMOCRACY: THE LEGISLATIVE EXPERIENCE OF THE EU AND UKRAINE

ANNOTATION. *Introduction.* The article explores the impact of artificial intelligence (AI) on the development of e-democracy, focusing on both its benefits and risks associated with its use. The purpose of this work is to study the concepts of electronic democracy and artificial intelligence, EU legislation and international experience of AI regulation as a factor in the modernization of the national legislation of Ukraine in matters of the development of electronic democracy and the promotion of the realization of the constitutional rights of citizens.

Summary of the main results of the study. AI facilitates the analysis of large volumes of data, improves decision-making processes and promotes the active involvement of citizens in public affairs.

AI can have a positive impact on e-democracy. First, in matters of improving the decision-making process of state authorities and local governments, because AI algorithms can analyze large volumes of information to identify trends and patterns that may not be obvious to humans. This can help in making more informed political decisions that reflect the needs and wishes of citizens, both at the level of the state as a whole and at the level of individual communities. Secondly, AI affects the improvement of access to information, because AI can help in structuring and analyzing the large amount of data used by the government and public organizations, which can facilitate citizens' access to relevant information and contribute to more effective involvement of citizens in public affairs. Third, AI can facilitate direct citizen engagement, as AI can help improve the performance of various e-democracy tools, allowing citizens to more easily interact with government and local governments. It can also help governments collect real-time feedback.

At the same time, despite the significant potential of using AI in democratic processes, the use of this tool is accompanied by a number of challenges, including the violation of the right to privacy, data security problems, algorithmic bias, and ethical dilemmas that can affect the will of citizens and their autonomy.

In Ukrainian legislation, the issue of AI, as well as its interaction with the tools of electronic democracy, are currently at the stage of development by state authorities. In November 2023, during the Artificial Intelligence Security Summit held in Great Britain, Ukraine signed the "Bretton Woods Declaration" and thus joined international cooperation on AI security research. Currently, Ukraine is at the stage of implementing both international and European legislative experience as a candidate country for joining the EU.

Conclusions. Effective use of AI in the context of e-democracy requires clear legislative regulation in the national legislation of Ukraine. In addition, all democratic processes that may relate to e-democracy issues with the use of AI require attention to the principles of rule of law and non-discrimination. Recommendations on the protection of human rights and the right to privacy in the development and implementation of artificial intelligence technologies, which have already been developed in Ukraine, are one of the first steps in the settlement of this issue. When developing your own model of normative and legal regulation of AI, it is worth taking into account the global, primarily European, legislative experience. So, for example, the EU's experience in regulating AI can serve as an example for the modernization of the national legislation of Ukraine in this field, with the aim of supporting and protecting the functioning of electronic democracy, in particular in matters of classifying the AI system as high-risk in terms of its use specifically for the implementation of democratic processes.

KEY WORDS: *electronic democracy, political rights, artificial intelligence, the principle of non-discrimination, the rule of law.*

REFERENCES

1. EU4DigitalUA and Ukrainian officials presented recommendations on artificial intelligence: website EU4DigitalUA. URL: <https://eufordigital.eu/uk/eu4digitalua-and-ukrainian-officials-present-artificial-intelligence-guidelines/>.
2. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts. Dated 21.04.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021PC0206>.
3. EU4DigitalUA, Office of the Ombudsman, Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Human Rights in the Era of Artificial Intelligence: Challenges and Legal Regulation. 2024. URL: <https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2024/03/EU4DigitalUA-Human-rights-in-the-area-of-AI.pdf>.
4. Frantzuz A., Stepanenko N., Shevchenko A. (2023). The problem of artificial intelligence in the election process. Legal Bulletin. Nr 3 (9). P. 71–76. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-09-71-76> (in Ukrainian).
5. Kvitka S., Novichenko N., Husarevich N., Piskokha N., Bardakh O., Demoshenko H. (2020). Promising directions of digital transformation of public administration. Aspects of public administration. Vol. 8 Nr 4. P. 129–143.

- URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/163192/квітка%2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (in Ukrainian).
6. Hrytsiak N. V., Solovyov S. G. (2015). Electronic democracy: education. manual. Kyiv: NADU. 67 p. (in Ukrainian).
7. UN Secretary General's Roadmap for Digital Cooperation. Dated June 2020. URL: https://www.un.org/en/content/digital-cooperation-roadmap/assets/pdf/Roadmap_for_Digital_Cooperation_EN.pdf.
8. Artificial intelligence in the media. Center for Democracy and the Rule of Law: website. URL: <https://cedem.org.ua/library/shtuchnyi-intelekt-media-ruch/>. (in Ukrainian)
9. EU AI Act: First regulation on Artificial Intelligence. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>
10. Artificial Intelligence Act (2018). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN>.
11. The European Commission welcomes the political agreement on the AI law. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/європейська-комісія-вітає-політичну-домовленість-щодо-закону-про-штучний-інтелект_uk?s=232. (in Ukrainian)
12. Petitions Platform: President of Ukraine. URL: <https://petition.president.gov.ua/help>.
13. The AI Act (Regulation (EU) 2024/1689). URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>
14. The impact of artificial intelligence on democratic processes in Ukraine and the world. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/74_2024/74_2024.pdf#page=114. (in Ukrainian)
15. Code of Good Administrative Behaviour and complaints. European Commission: website. URL: https://commission.europa.eu/about-european-commission/service-standards-and-principles/ethics-and-good-administration/good-administration_en.
16. Communication: Building Trust in Human-Centric Artificial Intelligence. European Commission: website. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-building-trust-human-centric-artificial-intelligence>.
17. Excellence and Trust in Artificial Intelligence. European Commission: website. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/excellence-and-trust-artificial-intelligence_en.
18. German AI Strategy. Bundesregierung: website. URL: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/997532/1550276/3f7d3c41c6e05695741273e78b8039f2/2018-11-15-ki-strategie-data.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
19. AI Strategy in France. European Commission: website. URL: https://ai-watch.ec.europa.eu/countries/france/france-ai-strategy-report_en.
20. Strategic Action Plan for Artificial Intelligence (Netherlands). Government of Netherlands: website. URL: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2019/10/08/strategisch-actieplan-voor-artificiele-intelligentie>.
21. AI Strategy Sweden. AI Sweden: website. URL: <https://strategy.ai.se>.
22. Declaration on self-regulation in the field of artificial intelligence in Ukraine. Ministry of Digital Transformation of Ukraine: website. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Декларація_про_саморегулювання_у_сфері_штучного_інтелекту_в_Україні.pdf (in Ukrainian)
23. Regulation of artificial intelligence in Ukraine. Ministry of Digital Transformation of Ukraine: website. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Регулювання%20ШІ.pdf>. (in Ukrainian)
24. Report on the safety and liability implications of Artificial Intelligence, the Internet of Things and robotics. European Union: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0064>.

The article was received by the editors 15.09.2024

The article is recommended for printing 17.10.2024